

Cartile Sateanului Român.

Cartea V.

Blasiu 1/13 Maiu 1886.

Anulu 11.

In tóta lun'a iésa câte o carte de o cóla de mare si adeca la 1/13 a fia-carei luni.

Pretiulu: pe anu 1 fl. 20 cr. pe $\frac{1}{2}$ anu 60 cr. v. a.

Andrei Muresianu. (1816—1863).

Motto: Muresianu scutura lantiulu cu a lui voce ruginita,
Rumpe córda de arama cu o mâna amortita,
Chiama piétra se invie ca sì miticulu poetu,
Smulge muntiloru durerea, bradiloru destinulu spune
Si, bogatu in seracia-i, cá unu astru elu apune,
Preotu desceptàrei nóstre, semneloru vremii profetu
Eminescu (in Epigonii).

Iubitu poporul românu!

Daca unu turcu seau unu tataru ti-ar dîce: Scóla-te, descépta-te din somnulu in care zacusî atâtea veacuri, redicate la viétia nôua, prinde minte sî ânima barbatésca *Univers* dîciu, déca unu streinu ti-ar dîce vorbele acestea, tu ar trebuí se cinstesci pre acelu omu cá pre adeveratulu tèu binevoitoriu, ar trebuí sè pomenesci cu evlavie numele lui, ér rugaciunile tale se le sfârsiesci totu de aun'a cu vorbele: Dómne odichnescelu intru imperati'a ta; ér déca unulu din iubitii tei fii-ti dîce vorbele acestea mari: „Descépta-te! acum ori nici odata!“ atunci pre acelu fiu trebue cu dreptu cuvîntu se-lu numeri între sfintii neamului teu!

Nu aceia-su fii intradeveru vrednici de lauda, cari lasa, tacu, trecu cu vederea gresielele fratiloru sî parintloru loru, căci atunci aceia se incredu, nefiindu cine-i mustrá, sî nu se gândescu a fi mai buni ci zacu in ceea ce s'au apucat, dîcându: *asíá ne am pomenitu*; ci acei fii suntu in adeveru petrunsi de iubirea neamului loru, cari nu crutia a mustrá pe frate sî sora, pe mama sî tata pentru gresielele ce le vor fi avêndu, cu scopu de ai face mai buni, mai placuti sî lui D.dieu sî ómeniloru. Incarcându pre cineva cu laude din séma in afara-lu stricàmu cu voia, dar: laudându ce e in adeveru bunu in elu sî mustrându ce e reu, -lu facemu se se cunóscă pre sine sî se urmeze celea bune, ér celea rele se le incungiure.

Unu poporu e ca sî unu omu singuraticu, are lipsa se se cunósca pre sine, ce nu e lucru usioru; insusi stramosii nostrii diceau: „*Cunosce-te pre tine*“.

In vremile celea mai grele, in anii desceptarei neamuriloru, a avutu sî natiunea unu iubitu fiu, care nu incetá a o invetiá in limb'a cea ângerésca a poesiei sî din ânima in adeveru binevoitóre; elu spunea natiunei totu ce ace'a are bunu ori reu, frumosu seau urſtu, de laudatu seau de condemnatu; elu spunea chiar viitoriu neamulu seu: erá proroculu neamului! Acesta fu Andreiu Muresianu, care cu vocea lui scutură lantiulu robiei, cu mân'a cea amortita rupe zalele ce ne legáu de glía, la a cărui glasu nu numai ómenii dar pietrile chiar stá sè invie, cu cânteculu lui scóte dorerea sî din sinulu muntfloru, bradiloru le prorocesce ce sôrte i ascépta; elu fu preotulu desceptarei nóstre, elu profetulu nostru! El sufletulu nostru! Acesta fu Andreiu Muresianu!

Sè-lu cunoscemu mai de aprópe, cà cine din români nu-lu cunósce, acela nu sè póte laudá cà cunósce pe celu mai mare poetu ardelenescu, pre celu mai mare apostolu a desceptarei nóstre.

Andreiu Muresianu s'a nascutu la 16 Novembre 1816 in orasiulu Bistrit'a din Transilvania. Tatalu seu fu morariu. Carte românésca a invetiatu dela unu soldatu, granitieru naseudeanu, cu numele Danila Dobosiu. Vedndu-i parintii tragerea cătra invetatura-lu dadura la scólele nemtiesci de acolo, unde invetiá gimnasiulu de josu, ér gimnasiulu de susu sî teologi'a o invetiá in Blasiu unde fu fal'a profesoriloru sî prietenulu iubitu a conscolariloru. Cá studentu de frunte, cântaretu bunu, omu istetiu, glumetiu, jucatoriu alesu atrase iubirea toturor, pentru cari daruri-si capatase numele de „*Gradin'a cu flori*“.

Pre cându Andreiu Muresianu sè aflá in al patrulea anu de teologia in Blasiu (1838) -lu cerura brasiovenii se mérga profesoru la scól'a loru normala românésca, ér episcopulu de atunci Ioanu Lemeni -lu lasà sî elu merse, unde serví unu anu, căci la 1839 fù denumitu cá profesoru gimnasiului r. cat. totu in Brasiovu, care postu-lu ocupá bucurosu de órece la scól'a românésca, pre lângă ce avea salariu micu (160—200 fl.) nici nu-lu potea capâtá regulatu, ér la gimnasiulu rom. cat. celu putnu capetá regulatu miculu salariu ce i sè cuvinea dupa munc'a cea grea.

La 1 Ianuariu 1838 incepusa a se publicá *Fóia pentru minte, ânima și literatura* ér in Martie Gazeta Transilvaniei (carea stă sî adi ca celu mai iubitu diariu din cócea de munti, ér atunci fu

numita *Gazeta de Transilvania*) sub conducerea braviloru barbati Georgiu Baritiu și Iacobu Muresianu. La aceste foi lucră și Andrei Muresianu cu tóta ânim'a; în acelu timpu invetià și frumós'a limba italiana că se pótá lucrá și mai multu in folosulu neamului său.

La 1842 sè casatorí cu domnisióra Susan'a, fia cea mai mica a parochului gr. ort. Vasiliu Grecénu, fiindu-i nanasiu dlu Georgiu Baritiu.

La 1850, dupa potolirea resmelitiei, fu ademenitu de lasà profesoratulu și se duse in Sibiu ca traducatoriu pe limb'a româna a buletinului oficialu. Acestu postu-i ruinà sénatatea, căci avea de a traduce pururea, ér traducerile omóra pe ori cine. La anulu 1861 erá slabitu de totu de ace'a munca grea, atunci apoi-lu pensionara, ér la 1863 in 24 Octobre s. n. morí, lasându in gele pe toti cunoscutii, ér cunoscutii lui erau intrég'a natiune româna. Tota suflarea românescă cunoscea cântarea: „Descépta-te Române“ ér cunoscându-o pe acésta, cunoscea pe autorulu ei, pe Andrei Muresianu, pe care-lu geleá. Câti-va ani inainte de mórté erá Andrei Muresianu totu melancolicu, adeca superatul, și bol'a acést'a atât'a se mări cătu in urma uriaș pe tóta lumea, erá cum am dîce smintitu. Multi se intrebáu că óre din ce se-i fi venit acésta bôla? Unii diceau că dela mórtea unei fice nu mai avù dî buna; altii credeau că dôra nu ar fi traitu chiar regulatu, unii sustineau că certele confesionale (dintre uniti și neuniti) -lu amâfra atâtu de tare, cătu și pe patulu mortfei nu-lu lasára in pace. Se pote că și aceste cause adauera căte ceva veninu, dar adeverat'a causa (pricina) e de a se cautá alt-undeva; ce a amaritul sufletulu lui Iancu, ace'a a amarit și pe Andrei Muresianu. Apriatu se vede causa bôlei sale din cuvintele lui in poesia scrisa la 1850: „Unu Devotamentu familiei Hormuzachii“.

— Trecut'a umbr'a legei și darulu nu mai vine;
Torintii grasi de sânge român, nevinovatu,
Ce au cursu intru sperantia, că reulu v'a s'chine
La popululu, ce piere-n focu, pentru imperatu,
Cer drépta resplatire, in ceriu și pre pamêntu,
In fapta, in fintia, ér nu-ndesiertu cuvêntu.

Da, săngele româniloru nevinovati cursese cu nădejdea că reulu se v'a curmá; acelu sânge cerea resplatire drépta — dar fu plătitu numai cu vorbe; și fiindu că resplat'a nu urmá in fapta, in fintia, Muresianu erá mâhnitu preste mesura, că și Iancu, pâna in urma și unulu și altulu morira — nebuni de superare că nu ved fericirea neamului loru.

Dar sè vedemu ce lucrà Andreiu Muresianu cå poetu?

Am spusu cå elu descoperea gresielele neamului seu, elu ne invetiá cum se vietuiimu déca voimu a fi demni urmasi a Romanilor celor vechi, a domnitorilor lumei; ne chiar mustrá, cå parintele celu bunu pe fii sei, ca prorocii vechiului testamentu pe poporulu jidovescu; d. e. in poesia „o *mustrare*“ strofa a opt'a dice:

— Crude, »Ce tie nu-ti place«,
E vîu graiulu lui Christosu,
»Altua inca nu face«,
Dar la tine-i de prisosu!

In: *Unu Remasu bunu dela Brasiovu*, (1840) sè vede omulu fôrte superatu, cå sî cându nu de buna voia ar parasí Brasiovulu; privesc in tóte pârti, sî vede cå spre bine nici o cale nu-i e deschisa, vede cå sórtea are de gând se-lu prapadésca. Apoi chiama sórele, lun'a sî stelele marturii, se spuna gresielele lui, sî-si dictéza insusi pedépsa se fie stersu dintre cei vii de a facutu cuiva vre-o strêmbatate. Dupa acea se provóca la scolarii sei:

Voi plântutie tinerele,
Mielusiei nevinovati,
Ce-atî fostu sub grijile mele,
Spune-ti, v'am datu sè gustati
V'r'unu veninu din muguru verde,
Érba de fieru, ce vè pierde?

Ar potea óre toti dascalii se se provóce astfeliu la elevii loru; nu i-ar mustrá conșciuntia? Me tem cå putn'i ar voí se fie confrontati cu elevii lor!

Apoi-si ié remasu bunu dela tóte sî-n fine dice:

Oltule, vale frumósa!
Multu voiu fi tie detoriu,
De mi trece câtرا casa,
Ma trecându, se nu m'omori!
Cå dusmanii vor' fi-n stare
Sè nu-mi dea locu de-ngropare!

In asta stare se aflá Andreiu Muresianu la anulu 1840!

In 1841, din poesi'a „*Asia mi a fostu ursita*“ se vede cå elu a fostu inamoratu fôrte sî cå pe finti'a iubita nu o poté cästigá, caci, scrie el:

Dar unde mè voiu plânge, pe cine se pun vin'a?
Asiá mi a fostu ursita, din veci am fostu menitu
Sè vedu merulu de auru, dar se nu-lu printu cu mâna',
Sè fiu eu marturia, la celu ce-i fericitu.

Totu la 1841, din causa desbinarei religiose in uniti sî neuniti, omulu e forte tristatuu, ce se vede din „*Resunetulu*“ cu moto:

De va murí, unde-lu vor' mormântá!
la noi nu; caci e de alta lege.

Aci, in asta poesia, poetulu se róga de D.dieu dicându:

— — — — — spune-mi o cerescu Parinte!

Cui esti tata sî cui vitregu, cari ti-su fii adeverati?

Care lege-ti e mai sănta, sî ce felu de rugaminte

E la tine mai primita, de seraci, au de bogati?

Apoi-si descopere credinti'a lui, dicându:

Legea conșciintii-mi dice: »onóra pe D.dieu;

Incungiura nedreptatea; fugi de reu sî fă ce-i bine;

Cunóse pe-alu teu deaprope sî in apusulu evreu,

Sî speréza o fericire, care din aceste vine«

Éta adeveratulu omu moralu, nefataritu; éta omulu, care uresce desbinările religiose ca pe isvorulu nefericirei neamuriloru; éta teologulu fără bigotismu, ci adeveratu urmatoriu al Aceluia, care predică *iubirea, iubirea generale!* El cânta mai departe:

Unde esti dar fiéra cruda, ce formedi o despărtire

Intre fii unui tata, parinte ingrijitoriu,

Care sórele-si revarsa la toti fără osebire,

Si din róu'a diminetiei satura pe cersitoriu?

La anulu 1842 e fôrte superatul pe munteni, de siguru pe careva din brasioveni, ce se vede din poesia „*Altu Resunetu*“. Aci dupa ce blestama muntii sî pe locuitorii loru apoi se intórce ér la D.dieu (strofa 5) dicându:

Fiintia fără nume, ce viermiloru dai hrana

Si ierburiloru róua, se crésca pre pamêntu,

Mè mir, cum lasi sè între in omu duhu de satana,

Sè calce, sè isbésca totu, ce e dreptu sî săntu:

Nu-i lege, nu-i amôre, s'a dusu de multu din lume,

Pre pretinu sî de aprópe, de-ti place-lu clevetesci,

Streinulu ce-ti va face, de-i sî strici bunulu nume,

In pieptu porti ura, pisma, ér lui te faciaresci.

Alergi din casa-n casa, si limba-ti ascutita

Isi sci versá veninulu pe cei nevinovati;

Iti salta negrulu sufletu, cându gura-ti pângarita

Derapâna *unirea sî pacea* dintre frati!

Din tóte poesiile lui de la 1842 se vede amorosu sî mânirosu pe cei ce se punearu in contra amorului lui.

La anulu 1843 — asia dara dupa casatoria, a scrisu una din celea mai frumóse poesii, careia asemenea mai in ainte nu scrisese, acésta poesia e: „*Glasulu unui Românu*“, care o sî punemu intréga, ca se o cunóscă sî acei buni cetitori, cari nu au poesiile lui Andreiu Muresianu.

La ceriu Parinte bune, de cautu cu umilire,

In darnu imi este rug'a desiertu alu mieu suspinu!

Unu vierme de se misca, Tu scii de a lui clatire,

Dar luptele, ce cércă unu neamu, de unde vinu?

Sè pôte, că strebunii s'aumormentatui in crime;
Dar reulu stravechimei, dór nu-lu certi pân la noi!
Căci altfelii eră bine, că fii din sclavime,
Se vie orbi pe lume, nascuti pentru nevoi! —

Tu dici că ierti pe catul, nu cauti l'a lui mesura,
Nu treci la fiu din tata, de n'a fostu vinovatu:
Sî éta că pedéps'a cu 'ntrég'a ei tortura,
S'a strecuratu prin seculi la fiii ce am urmatu!

Au dôra lasi ursitei sè porte cârm'a-n lume,
Seau sclavu venîu la ginte, sî sotiuu meu de domnu?
Atunci din legea firei s'a stersu ceresculu nume
De »Dreptu« sî de »Dreptate«, atunci viétia-i-somnu.

Atunci intrebu ursit'a cu ce dreptu ne apasa?
Ajunga-i *Tiran'a* ce seculi am cercatuit;
De patru seculi sórtea nimicu nu vâ se lasa;
De patru seculi nôpte-i sî cétia necurmatu.

Esiti voi umbre mórté, eroii ginte mele,
Sî dati dovedi la lumea, ce atâtu v'a innegritu!
Strigati in gur'a mare, că voi d'atarea rele,
Ce cerca stranepotii nu v'ati vinovatit!

Sè spue Retezatulu, acelu azilu de pace,
De a fostu Românulu trândavu in timpuri de nevoi?
De n'a paditu credinti'a, de n'a vrutu tóte a face,
Sè scape numai *Tier'a* din curse de resboiu!

La undele de sănge, ce a cursu pe *Câmpulu Pânii*,
Versatu prin iatagane sî palosiu de *Osmanu*,
Au n'au avutu amestecu in parte sî Românii?
Au n'a invinsu *Corvinulu* p'acelu cumplit u dusmanu?

Ah, căci nu-mi potu respunde stravechile morminti!
Spuindu, ce tinu in sinu-sî, *Românu*, au genu streinu?
Atunci s'ar frângé cértă, ce curge acum fierbinte,
S'ar sterge atunci că céti'a sî vechiulu mieu suspinu!

De tace omenimea, v'a dâ glasu stânc'a-n munte
Si apele unu vuietu, prin tonu nepomenitu.
Nu mai e timpu s'apuie unu genu, cea mersu in frunte
La tóta nevâlirea, ce tier'a-a coplesitu.

Nu mai e timpu s'apuie unu genu famosu in lume,
Nutritu prin o minune, din diei provenitoriu,
A căruia mărire, vîrtute sî renume
Pusesecu sub picioare p'a lumei domnitori! —

Nu mai e timpu s'apuie o vitia stralucita,
Ce a datu in dieci de seculi din sinulu seu Eroi!
De-a sî supus'o sórtea a fi nefericita;
Resare-i înse stéua, sî scapa de nevoi! —

E verde inca *bradulu* sî umedu dupa fire,
Dar radiele caldurei au nu-lu vor' scî uscă?
E noru inca pe ceriuri, dar norulu e subtire,
Si unu vîntu de primavéra au nu-lu v'a departá?

La ceriu Parinte bune, cadindu cu umilire
O ginta parasita, Tu n'o ve-i lepadá!
Esci dreptu sì ierti pechatulu, vedindu o pocaire; —
Esci bunu sì-ti este mila, de totu ce-i mâna Ta!

In frumós'a poesia „*O privire preste Carpati*“ scrisa la 1844, in strofa a opt'a cântă:

La noi »e putredu mèrulu«, nu-i modu de curatire,
Si totu ce se speréza, suntu simburii din elu;
Acestia ceru plantare, silintia sì *unire*:
Atunci v'a cresce cedrulu din ramulu tinerelu.

Spune adeca anumitu că pe acelui timpu corpulu natiunei eră ca unu meru putredu; multimea crescuta in jugulu robiei, pe carea anevoia ar poté-o cineva miscá spre fapte vitejesci, ci are nàdejde in tineretu, dar sì in elu numai déca s'a cultivá cu cunoscentiele celea folositóre, numai daca s'a inzastrá cu multa cunoscentia de carte, sì dáca crescându v'a scí pastrá *unirea* in cugete sì-n fapte.

La anulu 1845 in poesia: „*O privire preste lume*“ aréta desiertaciunea lumei sì pecatele de cari este bantuita omenimea; frumósa poesia sì plina de adeveruri; barem de nu ar fi asia!

Ce se discemu de diamantulu celu mai scumpu a poesiiloru sale, de „*Unu Resunetu*“ alu anului 1848? Càrui Românu nu-i e cunoscuta poesi'a „Descépta-te Române?“ Fie care o cunosceti; ceti-ti-o, iubiti cetitori, sì ve puneti la ânima vorbele marelui poetu; poesi'a intréga o invetiatu de a rostulu sì ve invetiatu sì copilasii se o cânte sì priceapa! Da, se o invetie sì intieléga, càci aci, in unsprediece strofe e spusu totu ce e mare sì frumosu din trecutulu nostru, fie cá marire, fie ca suferintia; aci ne spune poft'a, rfvn'a Poporului Românu, atîția la fapte maretie, fulgera asupra tiraniei, arunca blestâmuru asupra tradatoriloru (vîndiatoriloru) sì indumnedieesce libertatea. Cu glasulu apasátu ne mustra pentru „*orb'a neunire*“ din trecutu, ne striga se ne desceptâmu, se ne redicâmu „*din patru unghiuri*“ sì se ne unimu „*în cugetu sì in simtiri*“.

La 1849 a scrisu poesia „*Omulu frumosu*“. Se ve spunu in câteva vorbe cuprinsulu acestei poesii filosofesci:

Domne! frumosu este omulu cu minte, care-si scie stapâní simtfirile ce vréu a-lu incliná spre rele; càci in pieptulu lui resare virtutea ca o flóre ce e mai frumósa. Pe fruntea lui stralucesce numai dreptatea, ca un sóre printre nori; dela pechatu se retrage, de sila se feresce sì din tóte ésa nepetatu!

Dómne! frumosu e omulu cu inim'a curata, sinceru, nefaciariu; că tóta lumea de l'ar cleveti, de l'ar ajunge ori ce sórte, chiar in temnitie de l'ar inchide — elu remâne neclatit! Ori unde l'ar aruncá, vêrtutea-i va fi scutu de aperare!

Dómne! frumosu e omulu cu generositate, care iérta chiar și pe dusmanulu, și in locu se-lu pedepsésca — cérra a-lu indreptá.

Dupa ce le spune acestea, apoi sfârsiesc:

De ce nu vine, Dómne, a ta imperatie,
Cându ómenii sè stérga și umbr'a de sclavie,
Fiindu crestini curati;
Si-n locu-i sè domnésca dreptatea nepetata,
Egala-ndreptătire și pacea — adeverata,
Ca intre fii și frati!

Din poesiile lui scrise la anulu 1850 e mai frumósa „*Unu devotamentu familiei Hormuzachii*“; ér „*Respusulu Paseruicei*“ scrisu la 1851 e plin de simtiemintele celea mai mari pentru libertate. Eta strofa din urma:

»Pentru libertate, pasarea se bate,
»Vermele se-nfrange, fearele râncescu,
»Er omulu despoie chiar și pe alu seu frate,
»In orba-si trufia, d'acestu daru cerescu!«

Mari vorbe acestea, și adeverate, că tote vorbele lui!

La ce se mai instru vorbe? Unu ardeleanu nu prinde a mâna nici o carte de poesii carea se-i placa ca alui Andreiu Muresianu, de órece poesiile lui suntu jelnice, scóse din fundulu inimei, ér' ce e scosu din inima — la inima intra; apoi limba cea dulce și curata in carea a scrisu elu inca-i măresce lucrarea. Nu me potu râbda; se nu ve mai aducu unu exemplu, strofa a 6-a a poesiei „*Mintea*“:

In desiertu se-ncérra a noptii argati
Sè revarse umbra, in locu de lumina,
Ura-n locu de pace intre fii și frati;
Ale loru cuvinte nu prindu redacina,
Cà nu esu din inimi, ci din creri stricati.

Asia se-si dică totu Românulu in timpuri de grea cercare; intre noi se nu prinda redacina sfaturile negrilor argati, cari-ne indémna spre pecate in potriva neamului.

Adà-ti dar aminte, iubitu Poporu Român, și nu uitá in veci pe scumpulu Teu poetu; ér poesiile lui se nu lipsésca de pe mésa carturarilor Tei, precum de pe paretii caselor nu v'a lipsí tabloului lui, care ne amintesce desceptarea tieranului frângându lantiulu robiei! Fi falosu că ai avutu unu *Andreiu Muresianu*!

Comorile lui Darie imperatu.

(dupa Kővári László).

Intre multele fantasii ce le are poporulu ardeleanu se mai numera si aceea, ca' elu crede cumca intregu folele pamentului ar' fi plinu de comori. E dreptu ca la acest'a fantasia l'a dusu imprugurarea ca multi au aflatu comori mai mult seau mai putinu valorose, ce fură ingropate in pamantul de strabunii cari traira pe tempulu invasiunei poporeloru ori pe tempulu altoru resboie, candu bietii omeni fugiau la munti si ingropau totu ce nu poteau duce cu ei, haine, producte, dar cu deosebire bani de metalu. S'au intemplatu si casuri de au aflatu in pamantul bani grecesci ori romani, dupa cumu s'a intemplatu la Gradiscea noue in valea Hatiegului, si pe alte parti.

Suntu multi cari si-au mancatu tota avearea cautandu dupa comori, sfrederindu pamantulu — unde presupunu ca ar' fi — cu sfredere lungi de fieru; cu deosebire spre dile mari ambla tota noptea cautandu comori, ca spre dile mari dicu ca ardu, cum e spre diua de Pasci, Rusali, dar cu deosebire spre diua de St. Georgiu. E dreptu ca s'au intemplatu casuri de multi au si aflatu.

Dar' cu totulu alt ceva sunt comorile lui Darie imperatu de care fantasiza poporulu. Aceste suntu nescari gramadi mari de auru si de argintu depuse in sinulu pamantului. Si mai nu e tinutu care se nu aiba o astufeliu de comora.

In tinutulu Turdei cauta comorile prin cheia Turdei. La unele din aceste se si chiar ajunsu hornariulu Joanu Kis, cine mai scie candu. Manile si genunchii si lea fostu armatu cu matie de fieru si a intratu in launtru, dar de odata se strimtoresce de nu mai poate da nisi inainte nisi in dareptu. Cercat'au se-lu traga cu funii, dar el a respunsu: „dati-mi buna pace, ca ori cati ati fi voi cari voiti a me scote, mai multi suntu cei din launtru cari nu me lasa“. Acolo si vediu sfarsitulu in 13 augustu 1780. Preotulu din Turda Joanu Györgyosi prelucrata obiectulu acesta in versu; si precum se dice, ar' fi petrunsu in josu de 32 stengini si ar' fi trasu de morte siepte dile numitulu hornariu.

La Bandulu de Campia inca e cunoscuta o spelunca (pescera) gola. Din ea esu totu la nove ani doue dîne si mergu la laculu de acolo dupa apa. Atunci ramane usia deschisa, si norocosulu ce ar sci atunci se merge acolo, sar face bunu buniloru de averi. Dar de cumva nu se va departa destulu de curandu, atunci va pati ca si acelu omu despre care sciutot bandenii se spuna ca i-au prinsu usia calcailu si a remasu schiopu pe tota vieti'a.

In Secuime mai multu cérca dupa comori la vama Buzeului, intr'o pescera. Usia acelei'a stă deschisa, pôte intrá in launtru ori cine voesce. Póte luá, se pôte chiar incarcá de comori, dar apoi usia se inchide singura sf nu se mai deschide pâna arunci sf celu din urma lucru luatu din acele comori.

Altu tñnutu cu tesaure in Secuime e peștera cea de 400 de stengini de lunga dela Homorodulu almasiului. În acea grigesce comorile o dñna, carea injura — dupa cum dice poporulu — cându sufla vîntulu Nemere. Usile cele de fieru ale pescerei se deschidu in totu anulu odata, a dóua dñ de Pasci catra miediulu noptiei, sf stau deschise doue óre., O data au venit uaci trei cavaleri din Ungari'a cu sacii goli, sf au rogatu pe unu pecurariu ce erá acolo la oi, se aiba grija sf de caii loru pâna vor reintorná. Dar pecurariulu nu voí se le aiba grija de cai; se cài inse fôrte tare cându vedîu că cavalerii se reintorcu cu sacii plini de aaru. In anulu urmatoriu ér se ivira acei trei cavaleri. Acumu pecurariulu le avu grija de cai sf cându sf-luara caii, dadura sf aceluia auru de se facù gazda pe tóta viéti'a.

Mai multu crediamentu a aflatu ace'a fabula, carea cauta comorile lui Darie imperatu lângă Clusiu pe dealurile Gilaului in portile muntelui numitu „Tiganu“. Multi au cautatu deja pe acolo, dar mai tare i-a nebunitu pe ómeni Testamentulu unui cive din Clusiu cu numele Varga Pavelu, care a fostu fôrte avuþu sf care la anulu 1716 facù chiar sf pe Steinwille, guvernatoriulu armatei, de a cautat. Vestitulu Testamentu, care se pastréza in mai multe exemplare, se incepea asi'a:

Testamentulu clusianului Pavelu Varga despre tesaurii regelui Darie aflatiori in muntele Tiganului.

Cându eu Pavelu Varga, am auditu că in muntele Tiganu ar fi tesaure, mi-am luatu doi ortaci; am pornit toti trei, totu pe Somesiu la dealu, acolo ne am intîlnit pe muntele Tiganulu la o vale; unde am aflatu atâtia galbini de auru in câtu ne poteam prea bine incarcá toti trei. Apoi am plecatu pe vale in susu sf am aflatu o cetate parasita sf ruinata tóta pâna in fundamêntu, dar cu portile inca stându susu. Pe acolo am mersu in cetate sf am sapatu in partea drépta din susu de pariete sf cele trei caciule de galbini sf prafu le am pusu sf lasatu acolo acoperite. De acolo am mersu la vale sf am aflatu pe unu locu ierbosu o fôntâna, carea erá dfidita din lemnul de tisa, erá acolo sf rachiti sf stejeri putredi, pre câtu mi vine 'n minte erau sf frasini; noi nu merserâmu in cetate pe

parèusiulu fôntânei, ci inaintaremu pe lânga elu, și mergându pe lânga parèu ne pierduremu să incepuremu a nu-lu vedé; de aci merseremu toti trei in susu, apoi eu apucu singuru in josu spre siantiuri, dar aci era o fântâna; vediui acolo o gaura in forma de usia, să strigai pe ortacii mei cari să venira să vedîndu in launtru luminat'ia cea mare stralucitoria, ca să cându ar arde lumini, incepura a dice unulu cătra altulu: „acést'a e ce căutâmu noi; de ace'a toti se fîmu drepti la ânima“. Chiâmu numele lui Ddieu pentru ajutorire să mergu in launtru. In launtru in speluncă e fôrte largu, de cele dôue laturi ale intrarei se vedea 2 ogari mari legati, cu ochi negri să cu dintii rânziti; toti trei inlemniramur de spaima, dar unulu din noi prinde ânima să ne imbarbată să pre noi; mergemur acolo, incepù a dâ in ei cu securicea să se liniscira ogarii, am scrutatu mai bine, adeca erau argintu curatu să ochii diamantu puru; de acolo merserâmu mai in launtru să vediurâmu doi lei, fôrte stralucitori, acestia erau nunai din auru să ochii loru din pietrii scumpe. Mergându mai departe, éta unu omu stându in scaunu de auru, in mâna drépta cu o bâta de auru dreptu in susu; dar acumu nimicu nu ne mai inspaimântă, dupa cele vediute pâna aci; acolo merserâmu la elu: adeca erá turnat' totu din auru, ochii-i erau din piétra de carbunculus, să scaunu-i erá facutu din pietrii scumpe să stralucitorie ca raza sórelui in intunerecu. Tipulu era Dariu să inaintea lui erau doisprediece regi coronati, versati din auru, să decorati cu pietrii scumpe, să in dêrëptulu lui pagiu cu sabia in mâna, manunchiulu careia erá infrumsetiatu cu pietrii scumpe, să dinaintea lui Dariu erá o mésa. In acea vediuramu o pivnitia, să scrisori vediuramá, ci nu le poturamu ceti căci nu erau nici unguresci nici letinesci. Intrarému in pivnitia, vediurému catiei ciopliti din pietrii pretiose să culcati pe perini de argintu, să vediurému putine (vase) multe; le numerarému să erau 366, dar aceste tóte erau pline de comori să de animale pretiose. In pivnitia de altcumu nu erá nimicu golu, pretotindenea erá plinu de unelte ce nu se potu pretui să cari nu putsnu ne minunara; totu in acea pivnitia erau să tipuri de ómeni tornati din argintu, erau să multe tipuri de copii să fetitie; la unu locu erau 12 tipuri de omu numai din auru versate; vediurému să bucati de argintu; ca butoiele de mari, sape, taniere, blide, pahara de argintu vediuramu nenumerate, asia cătu s'ar fi potutu umplé multe cară cu ele.

Nu ne poturemu destulu mirá de frumsetia să multimea comoriloru; dar cu căte comori suntu acolo, ar poteá traí toti omenii

din Ardealu cu copii de copii loru cu totu, de orece pivnitia e forte larga, in catu unu caru cu 16 boi s'ar potea inturna prin ea in voia cea buna. Din pivnitia vediuremu o usia de auru, intraremu acolo, adeca o muiere siedea pe scaunu, pe capu cu corona de auru, stralucitore de nu se poate spune, incatu mai ca ne luá vederea ochiloru; inaintea ei 64 fete tornate din auru, povestiau intre ele, aceste aveau pe capete cununi de pietrii scumpe. Vedindu toté aceste si alte frumseti ce nu se potu spune, ne diseramu intre noi: ar fi tempulu se ne mai si ducemu. Acolo ne incarcaremu si esframu in liniște, si gur'a spelunce o astuparemu cu pietrii merunte de asupra apoi puseramu muschiu de lemn, paréulu care mergea pe langa cetate si a luatu acumu mersulu prin mijlocul pivnitiei. Acolo toti trei ne juraremu, ca unulu fara altulu nu vomu merge acolo, apoi veniramu acasa; eu remaseiu in Clusiu, alu doilea in Gilau si alu treilea in Kassa. — Pivnitia acésta e in muntele „Tiganu”; pareulu fontanei, care curge pe acolo, e spre sudu si curge in Somesulu rece. Cetatea e intre ambele Somesie, port'a cetatiei e catra sud ost, inaintea portiei cetatiei e o piatra mare. Mergandu pe langa cetate spre apus, vedi pareulu fontanei si acesta duce la unu siantiu secu, acolo e tînutulu de care vorbii.

Deca cele spuse nu suntu asia, acumu o deseu sunt candu fiulu mortiei, D-dieu se nu me lase nici candu a vedé imparatia lui cea sânta si facia lui cea sânta, si se nu-mi ierte nici candu pecatele mele, ci se mi trimeta pe vecia si trupulu si sufletulu in infernu, deca lucrulu acesta nu a fostu chiar precum vi-lu spuseiu.

Anno 1716 26 Julius.

Pavelu Varga m. p.

De unde a luatu traditia poporale acesta fabule, nu avem date istorice. Despre Dariu Hystaspes regele Persiloru numai atata ne spune istoria, ca camu la 513 a. Ch. portá bataia cu Schitii (Herodot Libr. IV L. Erd. Ritk. 106 111.1). De unde o luara, nu se scie, dar asia se vede ca nu e altuceva, decat schimbarea acelei comori, ce o rapí Xarxas din tempulu lui Balus din Babylon, unde intre altii Jupiter era facutu pe tronu din auru masivu. Cine se pregatesce a cautà acesti tesauri, se-si caute ierba fierelor si se o puna in scobitura manunchiului, apoi fie incuetorile celea de fier ale usiloru ori catu de pogane, le potu strica.

Sapatoriloru de comori le asiu da si eu urmatoriulu sfatu deca vreau se le gasescă:

Róge-se lui D-dieu si lucreze totu mereu, fie cumpetati in tote, parasésca pipele, crisiemele, cartile de jucatu si muncésca, ér' celea

agonisite le crutie, și atunci comorile vor' veni singure. Cetésca de altcum să carticică *Satulu cu comorile*, că acolo să mai bine vor' vede cum se află comorile.

Bine ar face cetitorii nostrii deca ne ar impărtasi să dloru ce sciu despre comori; din partene vom mai scrie câte ceva din cându în cându despre comori.

J. P. R. redactoru.

Doine poporale.

1

Maderanu de lângă vie
Spune-i la badea se vie
Da sel vedu să sa ma vada
Se-mi fie inima intreaga;
Spunei se vie de totu
Se me veada să selu vadu
Se-mi fie inima la locu.

2

Bade grâu de primavéra
Vin de me scôte din bólă!
Mandra, flóre de pe siesu,
Te asiu scôte să nu te pociu,
Ca ti-ai datu cuvintele
La tóte vecinele
Sí miai datu vorbele mele
La tóte gurile rele.
Seraculu baditia meu
Nice unulu nu-i ca elu
Nici aici nici la orasiu
Fatia lui gândesci că-i casiu,
Nici aici nici in padure
Ochii lui gândesci că-su mure.

3

Pecurariu siapca rotunda
Nu tiené dragostea in punga
De-o slobodi intre oi
Si vina séra la noi.

4

Mânce-te focu uritu
Nópte o fostu nu te-am vadiutu
Da amu-i diua să te vedu
Mai multu cu tine nu siedu!

5

Bade de dragostea nóstă
Resarit-o pomii pe cósta
Doi ómeni so vorovitu
Sa tae pomii din cósta
Sa strice dragostea nóstă.

6

Jo asta nu am gândit
Se mè arda sorele
In mijlocu Clusiu lui
Pe séma ungurului
Că io asta amu gândit
Se-ma ardie sorele
In fundulu hotarului
Pe séma imparatului.

7

Frundia verde érba grasa
Amu unu dragutiu să me lasa,
Frundia verde de mandula
Mar lasá să nu se lndura.

8

Mei baditia Redianu
Dusutiam doru intr'onu anu
Acusi ori fi bade doi
Decându siedemu amandoi.

9

Baditia mia poruncitu
Pe frundie să pre pamêntu
Pe trei fire de argintu
Pe trei pui de turtorea
C'a vení să m'a vedé.
Da de asiu sci, c'ar veni
Drumulu i l'asiu sindilí
Cu sindile de bumbacu
Pana la baditia in pragu,
Cu sindile de matasa
Pana la baditia acasa.

10

Bate dómne neamtiu in drumu
Co luatu ce o fostu mai bunu
Nesce ciufuri ce-o remasu
Inca si tragu clopotulu pe nasu
De facu la fété necazu —

11

Cându la catâne m'amu dusu
 Amu lasatu cânepi ne arate
 Fetele nemaritate;
 Cându in napoi amu venit
 Amu gásitu canepi culese
 Fetele din satu mirese

12

Frundiá verde ca nälb'a
 Veniv'a primavér'a
 La catane moru striga
 De sa vîji se me iee
 Ramâi mandra c'o schintee

13

Mei baditia badisoru
 Ce vîi sara têrdioru
 Dór cina tea zabavitu
 Ori vecina te-o indragitu?
 Baditia din graiu gráia:
 Mandrâ mandrulitía mea

Cina nu m'o zabavitu

Vecin'a nu m'o 'ndragitu
 M'amu scapatu si-am adormit
 Cu capu p'unu musinoi
 Si cu ochitii dupa boi,
 Si cu gândulu totu la voi.

14

Mèi baditia pentru tine
 Nici maicutia nu-mi vré bine
 La fântâna
 Nu ma mana
 La ciurgâu
 Nu me ducu eu
 La prilazu
 Nu-mi da ragazu
 Catâ bade se te lasu,
 Cá prea mult tragu la necazu
 Bade bacá neomu lasa
 Nu trebe ane blastema
 Cá sî alti sau lasatu
 Si totu nu sau blastamatu.

C. d. *Mariji Eucretia Buscaria.*

Numerulu toturoru Românilorù.

Domisiórei L. M. in S. Me intrebati, care e numerulu toturoru Românilorù?

Poftim a cefí:

In Transilvani'a (Ardealu)	1,400.000 (unu milionu 400 mii).
„ Ungaria	900.000 (nouă sute de mii).
„ Banatu	660.000 (siese sute siedieci mii).
„ Bucovin'a	300.000 (trei sute de mii).
„ România libera	5,440.000 (cinci milioane 440 mii).
„ Basarabi'a	800.000 optu sute de mii).
„ Sérbia și Bulgaria	500.000 (cinci sute de mii).
„ Albania, Macedonia, Epiru,	
Tesalia, Tracia și Grecia	1,000.000

Suma . . 11,000.000 (unsprezdecce milioane) și suntu impartiti in 2 religiuni, greco orientali și greco catolici. Cei mai multi suntu gr. orientalii, că gr. cat. numai de suntu in Banatu, Ungaria și Ardealu, și nici aci nu toti, ci numai o parte din ei. Toti Români traescu sub siése stăpâniri: cei din Transilvania, Banat, Ungaria și Bucovina traescu in imperetia Austro-Ungara; cei din Basarabia sub imperatia Rusului (Muscanului) apoi mai suntu prin crăimile Slavonesci și Grecesci pre cum amintii, pre cum și in

imperati'a turcesca ér numai 5 milióne și 440 de mi suntu la unu locu, formându regatulu României libere. Cui nu i se pare acuratu numerulu cum-lu aretau aci — insciintieze-ne! *Redactiunea.*

Câtu timpul pôrta animalele domestece?

Unii dintre satenii nostrii nu sciu acuratu timpulu câtu pôrta animalele, dreptu acea, pentru d.loru, punu urmatoreea insemnare:

1. *Jepele* pôrta $48\frac{1}{2}$ septamâni seau 340 dile, celea mai putnă cu cate 10 dile, ori mai multu și cu 6 septamâni; firesce numai raru suntu casurile aceste.
2. *Vacile* porta $40\frac{1}{2}$ septamani seau 285 dile, dar unele totusi fâta mai de vreme, altele mai tardiu cu cateva dile.
3. *Oile* și *caprele* pôrta cam 22 septamâni seau 150 dile.
4. *Scrófele* pôrta ceva mai bine de 17 septamâni seau 120 dile.
5. *Catielele* pôrta 9 septamâni seau 63 dile.

Ceva despre timpulu clocrei.

1. *Gain'a* acopere 16—20 óue și le scôte in 20—22 dile;
2. *Curc'a* " 15—20 " " " " 27—28 dile;
3. *Gasc'a* " 12—15 " " " " 28—32 "
4. *Rati'a* " 15—18 " " " " 28—32 "
5. *Porumbiti'a* " 6—10 " " " " 17—19 "

Óuele de ratie inse mai bine le clocesce gâin'a, numai se nu le amestecâmu cu de gaina, că nu voru ești de odata și numai necazu vomu aveá. Lun'a lui Aprilu și Maiu e potrivita pentru clocrea ouelorui dreptu aceea nu trebuie interdiat cu punerea clocelorui.

Ce se lucre economulu in lun'a lun'a lui Maiu?

1. Se grijasca bucatele, se nu se prade ori strice. Se curatiésca hambarele podurile și pivnitile. Se curatiesca fenatiele.
2. Acum se tragu vinurile a două óra.
3. Se se asigureze contr'a focului și a grândinei.
4. Se faca furci și greble că se apropie timpulu fénului.
5. In timpul frumosu se tundu oile, ér vitele se tînu cu nutretiu verde; se începă ingrasiérea porciloru cu lucerna. Vacile trebuescu duse la tauru ér iepele la armasariu, chiar și celea mânzite. Se grijasca ca porcii se nu duca lipsa de apa preste tota vér'a.
6. Se ude altoile tinere ér omidele și gândaci (carabusii) trebuescu prepaditi. Deca in maiu se arata gândaci multi, dimineti'a trebue scuturati de pe pomi și adunândui se-i dàmu galitfloru se-i

mânânce. De e seceta — se ude pomii cei tineri. La altoi prinsi se nu lăsămu lastarei sub mladiti'a altuita, că aceia tragu nutremântulu și serăcescu altoi'a. Gunoiu, ce l'am pusu asta tómna in giurulu pomiloru, acum trebue delaturatu. *Să altușca pomii mari sub scortia, cu mladitie pastrate din ierña trecuta.* Pomii slabuti, cari se cunoscu de pe frundiele palide, se ingrasia udându-i la redacina cu sânge de vita amestecat cu apa. Bunu e și urmatoriulu gunoiu: două părți balega prospeta, două părți sange și siepte parti apa, amestecate bine la olalta și turnate într'o grópa la redacin'a pomului slabu.

7. La mijloculu lunei se sadesce tabaculu, cépa, tieleru curechiulu, salata, napi, sfecle, patlagele s. a. Plivitulu se nu-lu uitămu nici sapatulu, cându cere trebuint'a. Se sémene radichi de luna și de ierña. Se resadăscă crastavetii și pepenii crescuti in vase ori in pătule de gunoiu (melegariu; acesta e cuvântu reu vine dela unguresculu meleg ágy = stratu caldu). Cele mai frumosé, capatîni de salata se lasa de semintia. Se paruesce fasolea și mazereáa. Straturile se uda sér'a, de e seceta, dar preste și nici decâtua.

8. Se sémene orzu, cânepa și cucuruzu — cându inflorescu merii, — ér crumpene — cându inflorescu fagii. Se véda de ogoritú — indată ce a gatatu cu semenatulu cucuruzului. Se incepe cositulu lucernei și a trifoiului și se semâna meiulu și hrisic'a.

9. Se plivésca și lege viile, ér la sfârsitulu lunei le pôte și sapá.

10. Se fie cu bagare de séma la stupi, că cei esfți buni din érna trebue se incépa a roí pe la sfârsitulu lunei.

11. Pe la sfârsitulu lunei se culéga semintia de ulmi și se pregătesc loculu pentru seménarea loru.

12. Fetele se véda de flori: se le plivésca și sape cu unu cutită mare pre lângă ele, că in urm'a ploiloru se nu se inscorțiosiedie pamântulu in jurulu loru. Florile crescute in vase trebuesc sădite. Bine este a scôte afara și florile ce le pastraremu preste érna in casa, ci aceste se ingrópa in pamântu cu vasu cu totu și preste vreo 6 septamâni suntu atâtu de grase, de mai stă omulu a nu le cunoscce.

De-ale betrânilor.

Róua de sér'a și recorea din Maiu aduce multu vinu și fénă.
Ploia calda in Maiu e binecuventare.

Rusali umedosé, craciunu grasu.

Roiulu de stupu din Maiu e vrednicu unu caru de mălaiu.
Gandaci multi (carabusi) vestescu anu mănosu.